

Udmurt Kenes Nemzeti Társaság diplomája és díja (Oroszország, Udmurt Köztársaság, Izsevszk), 1996; A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, 1996; Az E. W. Ponkkala Alapítvány kitüntetése és díja (Finnország, Helsinki), 1998; Az Észk Köztársaság Elnökének Pro Terra Mariana Érdemrendje, V. fokozat, 1999; A Finn Köztársaság elnöke által adományozott Fehér Rózsa Érdemrend lovagja, 2002; A Komi Állami Egyetem kitüntetése, 2005; A Mari Köztársaság külföldieknek adható legmagasabb kitüntetése, 2006; A Szentpétervári Állami Egyetem díszdoktora, 2006; Puskin-érem Vladimir Putin orosz elnöktől, 2006.

Csúcs Sándor

Mark Newbrook (with Jane Curtain and Alan Libert): Strange Linguistics

A skeptical linguist looks at non-mainstream ideas about language

LINCOM Europa. München, 2013. 388 o.

Tudtam, hogy a világ más tájain is burjánzanak a nyelvek eredetével, történetével, kapcsolataival foglalkozó áltudományos nézetek, de tapasztalataim szerint a szakemberek leginkább csak egyes, nyelvészettel foglalkozó személyek azon ötleteit szokták bírálni, amelyek a nyelvtudomány módszereit kétségbe vonják vagy éppen felrúgják, és meghökkentő elképzeléseket tárnak a világ elé a tudományt nem ismerőket megtévesztendő. A most ismertetendő kötet annak a hagyománynak fordít hátat, hogy szakember nem foglalkozik a primitív nézetekkel. A nonszensz nyelvészet termékeiből válogatott a szerző, hangsúlyozza, hogy minden értelmetlenség tárgyalására nincs hely; ez persze nem is baj, de erős a gyanúm, hogy lehetetlen is volna minden ilyent föl kutatni, elolvasni, röviden összefoglalni és megjegyzésekkel ellátni. Nyilván jórészt ezzel magyarázható, hogy az uráli nyelvekkel kapcsolatos téveszmék csak igen szerény mértékben vannak képviselve, másrészt az is közrejátszhatott ebben, hogy csak kisebb részüik publikálódott „olvasható” nyelveken.

Mivel jó ideje figyelem szűkebb szakmánkat, az uralisztikát érintő tudománytalan vagy kvázitudományos tevékenységet, igyekeztem megismerkedni e kötetrel már csak azért is, hogy megtudjam, az uralisztikát hiteltelenné tenni törekvő megnyilatkozások mennyire keltették föl a nyelvészeti társtudományok művelőinek figyelmét. A következőkben e szempont mellett természetesen igencsak szemeztetve azzal is megismertetem az olvasót, miféle egyéb képtelenségeket állítottak elő világszerte az áltudományok művelői.

Newbrook klasszika filológiát és nyelvészetet tanult, több ázsiai és ausztráliai egyetemen oktatott, és több éven át az Ausztráliai Szkeptikusok (Australian Skeptics) nyelvészeti konzultánsa volt (ezt l. www.csicop.org/author/marknewbrook).

Ha jól értem, a szkeptizmus fogalma alapvetően az önjelölt nyelvészek elképzeléseinek megítélésével kapcsolatos (ehhez l. a 12. fejezetet!!!). Úgy tűnik tehát, hogy a szerző szkeptizmus leginkább a dilettánsok agyszüleményeihez kapcsolódik (l. Coda / zárzó).

A kötet az előszón (Preface, 7–10), a nyelvészeti szakszók jegyzékén (Glossary, 11–14) és a bevezetőn (Introduction, 15–23) kívül tizenkét fejezetből áll: 1. Language origins and language change, 2. „Concocted” languages and very short words, 3. The origins of human language, 4. Mysterious writing systems, inscriptions and other texts, 5. Language (itself sometimes mysterious) from mysterious sources, 6. Reversals and other alleged mysterious aspects of „normal” language, 7. Allegedly mysterious scripts, texts, etc. (non-historical issues), 8. Alleged animal „languages” and language-learning abilities, 9. Non-mainstream theories of language and the mind, 10. Non-mainstream general theories of language, 11. Language reform and language invention, 12. Skepticism about mainstream linguistics. Az egyes fejezetek több alfejezetre bomlanak. A könyvet a zárzó (Coda, 251) és az alfejezetenként csoportosított, jegyzetekbe ágyazott szakirodalom (References, 253–388) zárja le.

A szakszók jegyzékének közléséből következik, hogy a dilettánsoknak is szánta szerző a kötetet (l. 8. o.).

A kötetben szereplő áltudományos nézeteket (strange / weird / fringe / pseudo- / folk- / non-mainstream / amateur / „New Age” linguistics; l. 7, 16) a zárójelben látható udvariaskodó minősítések helyett leginkább nonszensz nyelvészetként lehet számontartani; a szerző nagyon tapintatosan, elnézően bírálja, ezek közlőiről némely esetben feltételezi a jószándékúságot, és értelmetlannak minősíti nézeteiket. Erről Newbrook így vall: „I have sought here to be open-minded, and I acknowledge and respect the sincerity of the vast majority of the non-mainstream authors whose work I discuss here. But of course I have also striven not to be credulous; and I do not wish to be seen as accepting, by way of an exaggerated display of »fairness«, the probable veracity of strongly non-mainstream and arguably highly implausible ideas – or even as actively »agnostic« with respect to such ideas. This applies especially to some strongly non-mainstream non-linguistic ideas (such as the reality of alien abductions, cryptids such as sasquatches, etc.) which provide the background to some of the linguistic claims which I critique here. I emphasize that the fact that I refrain (in this specifically linguistic context) from seeking to »debunk« such background beliefs, and discuss them in a neutral tone, should not be read as implying that I regard them as at all likely to be factually correct” (7–8, kiemelés az eredetiben). A dilettánsok elképzeléseit következetesen elméletnek nevezi a szerző, ez is a (félesleges) tapintat jele. A kötetben bírált legtöbb nézet szerzője soha sem folytatott nyelvészeti tanulmányokat, amint Newbrook közli (15).

Az egyes fejezetek rövid ismertetése

1. Language origins and language change (25–86). Sokan vélekednek úgy, hogy a mai nyelvek egy közös ősrre mennek vissza, ez lett volna a világ ősnyelve (Ursprache, manapság használatos szóval: Proto-World), ez szakadt szét csoportokra, amelyek a ma rokonságban lévő nyelvek forrásai voltak. Természetesen megjegyzi Newbrook, hogy a nyelvek belső változásai mellett a más nyelvekkel való érintkezésnek is szerepe van a nyelvek életében. Továbbá a rokon nyelvek olyan mértékű változásokat szenvedhetnek el, hogy végül már nem is emlékeztetnek egymásra; példaként erre a spanyolt, a lengyelt és a walesit említi, amelyek minden kétséget kizáróan indoeurópaiak, tehát rokonok, de nagyon eltávolodtak egymástól. Éppen ezért aligha válaszolható meg teljes bizonyossággal az a kérdés, vajon a világ nyelvei monogenezisnek vagy multigenezisnek köszönhetik-e létüket. Ha nem tévednek a paleoantropológusok, hogy a hajdan kelet-afrikai területen élt emberi közösség, amelyből a mai emberiség származik, mindössze néhány ezer főből állhatott, nekem úgy tűnik, talán valószínűbb a monogenezis.

Viszonylag hosszan (61–86) tárgyalja a különféle (európai, indiai, óceániai, nyugat-ázsiai) nyelvekkel kapcsolatos tudománytalan nézeteket, köztük szerepel a magyar is (66; erről l. még alább).

Az etruszkkal kapcsolatos dilettáns nézetekről szól röviden, de Alineinek ama elképzelését (Alinei 2003, magyarul: Alinei 2005) nem említi, hogy az etruszk a magyar régies formája lenne (67).

Élvezetes olvasmány az a pont, amelyben azon vélekedésekről szól, amelyek szerint a héber a világ ősnyelve, vagy legalábbis a sémi nyelvek erőteljesen befolyásolták a germánt pl. úgy, hogy Izrael elveszett, szétszóródott törzsei Közép-Európában kötöttek ki (68–73).

Bőséges részt szentel a szerző az Indiában beszélt nyelvekről megfogalmazott téveszmék sokaságának (73–80). Remélem, hogy rábukkanok Szentkatolnai Bálint Gábornak a magyar dilettánsok körében meglehetősen népszerű művére (Szentkatolnai Bálint é. n.), aki „megtalálta” a magyar nyelvet Dél-Indiában, de hiába reménykedtem... Talán azért nem szólt róla, mert e könyv esetleg csak magyar nyelven látott napvilágot? Az internetről mégis értesült Newbrook a magyar/finnugor–dravida „rokonságról” is (39, 256: 23. jegyzet), de az általa megadott címek közül csak a másodikon találtam valamit, az első (már) nem is létezik, a harmadikon pedig nem fedeztem fel az állítólagos információt: <http://forums.skadi.net/archive/index.php/t-11523.html>, <http://dahana.webs.com/draavid1.html>, http://www.allempires.net/dravidian-languages_topic26337.html.

Ugyanilyen hiányt tapasztaltam a sumerrel kapcsolatos fejezetben is (84–86, de vö. 136, 143, 144), vagyis nem tárgyalja a magyar–sumer „ősrokonságot”.

Azt hiszem, a magyar dilettánsok és külhoni elvbarátaik joggal érezhetik magukat megbántva, mivel az ő „igaz” tanaik nem keltettek kellő figyelmet.

2. „Concocted” languages and very short words (87–103). Ezen önálló fejezet hasonló kérdéseket tárgyal, mint az előző: azon dilettáns nézeteket taglalja, amelyek az ismert és rekonstruált nyelveknek vagy azok adatainak képtelen rokonságokat tulajdonítanak e nézetek megfogalmazói, vagy amelyek szerint az ősnyelvek igen rövid szavakat tartalmaztak volna. Ezek azt is állítják, hogy pontosan ismerik a régvolt eseményeket, ezt sokan készpénznek is veszik, és úgy vélik, hogy az ún. ortodox szakemberek összeesküdtek ellenük, vagy egyszerűen csak ostobák (87). Az itt szóba hozott egyik gyöngyszem a morfológiailag egyszerű ősnyelv, amelyet atyja a „Földanya Szent Nyelve” („Earth Mother Sacred Language”) címkével látott el, amely ősnyelvben tizenöt bázismorféma volt (94–95). Marr még ennél is „takarékosabban” járt el, hiszen ő csak négy hangsorból magyarázta világ nyelveinek szókincsét (Marrt illetően l. 97)... Egy, minket közelebből is érdekelhető elképzelés szerint Finnország területéről terjedt át Skandináviába az emberiség ősnyelve, és persze onnét tovább. Még van néhány hasonló „teória”, de azokra végképp kár lenne időt pazarolni.

3. The origins of language (105–118). A szerző maga közli, hogy e tekintetben átfedések vannak az 1., a 2. a 3. és a 4. fejezet közt. Kár... Amint megállapítja, a nyelvészek általában százezer és kétszázezer évre becsülik az emberi nyelv életkorát, ennyi idővel korábban alakulhatott ki az Ursprache / Proto-World, amelyből változások sora révén jöttek létre a különféle nyelvek, és születtek meg a modern idiómák. De a legrégebb adatokat csak az írás létrejöttével, vagyis kb. ötezer évvel ezelőtt rögzítették először. A nyelv esetében a fejlődés, az evolúció fogalmát tévesnek tekinti, ti. ez nem vethető össze a biológiai evolúcióval, és ugyancsak téves pl. a törzsi nyelveket primitívnek nevezni a legrégebb ismert és a modern nyelvekkel összevetve. Ezt a felfogást lehet nyelvi egalitarianizmusnak nevezni, amint írja (105), de ebbe mégis belefér, hogy egyes nyelvek bizonyos részrendszerei bonyolultabbak másokénál. A távoli múlt lehetséges eseményeinek feltárását a paleoantropológiára és a régészetre hagyja.

E témakörben neves kutatók nézeteiről szól. Pl. Morris Swadesh glottokronológiájával vagy lexikostatisztikai módszerével kapcsolatban megjegyzi: „The theory was rapidly undermined by contrary data from known language »families«... , but Swadesh persisted, and towards the end of his life his proposals – set out in an ultimately posthumous book – became truly wild; for instance, he presents a map of the Earth purporting to show the probable geographical distribution of language »families« in 25,000 BCE” (109–110). Itt ír még egyebek közt Merritt Ruhlen, Joseph Greenberg Proto-World–teóriájáról és a nosztratikusok kísérleteiről (110, még vö. 33). Az „ősnyelv” ürügyén kerül szóba az állati és az emberi kommunikáció kérdése is: úgy véli, a praesapiens hominidák korai kommunikációja hasonló lehetett a modern nem emberszabású majmokéhoz. Utal a zsidó–keresztény háttérű kreacionizmusnak a nyelvkeletkezésről alkotott felfogására is. Az emberi nyelv evolúcióját illetően Chomskyt pesszimistának

tekinti, és a kreacionizmusra hajlónak véli (117–118). A kreacionisták azt vallják, hogy Isten teremtette a nyelvet, a keresztény és a zsidó fundamentalisták hiszik, hogy Babel tornyának építéséért büntetésül Isten összezavarta az emberek nyelvét (115, még vö. 117). A bigottan vallásos Trubetzkoy is ezt vallotta: „A Szentírás büntetesként, Isten átkaként ábrázolja a »nyelvek összezavarását«, amely létrehozta a nyelvek és kultúrák sokszínűségét, hasonlóan az »orcád verítékével« végzett munka csapásához, amellyel Isten az emberiséget sújtotta Ádám személyében... a nyelv és a kultúra dialektikus széttagoltsága olyan szorosán kötődik a társadalmi szerveződés lényegéhez, hogy a nemzeti sokszínűség megszüntetésére tett kísérlet a kultúra elszegényedéséhez és elsorvadásához vezetne” (Trubeckoj 2011: 59, eredetileg: Trubeckoj 1923: 107–108).

4. Mysterious writing systems, inscriptions and other texts (119–144). Az írásrendszerek keletkezéséről és típusairól rövid, ismeretterjesztő jellegű információkat találunk. Az egyes írásrendszerek nacionalisztikus (vagy vallási) tállását teszi szóvá. A magyar rovásírás hangoskodó magasztalói is ebbe a táborba tartoznak (erről az írásmódról l. Sándor Klára 2014). Tud egy olyan magyar dilettánstól, akinek a nevével eleddig én még nem találkoztam, és aki azzal vívta ki egyebek közt e könyv szerzőjének figyelmét, hogy az Újskóciában talált, mindössze tizenhárom karaktert tartalmazó, ún. Yarmouth Stone feliratát magyarul olvasta el (126, még vö. 44–45, 66)... Mások is „elolvasták” e szöveget különféle nyelveken és módokon, többek közt persze egy másik magyar is, persze szintén magyarul, ellentétes olvasási sorrenddel és más jelentéssel (126), de természetesen vannak olyan derék nemzettársaink is, akik az óegyiptomi hieroglifákkal írott szövegeket is vígan elolvassák magyarul. Eljutottak a szerzőhöz olyan információk is, hogy lelkes magyar honfiak szerint a germán rúnáírásnál régebbi a mi rovásírásunk, és legkorábbi emlékei Kr. e. 6500-ra datálандók, tehát mi rendelkezünk a legrégebbi írásbeliséggel, amely összefügg a sumer írással (136, még vö. 143, 144).

5. Language (itself sometimes mysterious) from mysterious sources (145–166). Vallási fanatikusok szerint az ismeretlen nyelvű vagy nagyon szokatlan megformáltságú szövegek voltaképpen isteni kinyilatkoztatások. Ebbe a kategóriába sorolja azokat a képzelgéseket is, amelyek szerint földönkívüliektől származik az emberi nyelv, sőt némely megnyilatkozók azt is állítják, hogy hallottak földönkívülieket a saját nyelvükön társalogni, láttak ezeken született leírt szövegeket, e megszállottak közül egyesek még meg is tanulták azokat (155)... Némely magyar dilettánsok megbántódhatnak, akik szerint mi, magyarok vagy a Szíriuszról érkeztünk a Földre, vagy szíriuszi jövevényektől tanultuk meg az „őnyelvet”, amelyet aztán elterjesztettünk az egész világon, mert Newbrook nem számol be az ő tanaikról.

6. Reversals and other alleged mysterious aspects of „normal” language (167–173). A fordított hangsorú beszéd / nyelv fogalmával való játszadozás (pl.

ha *nadrág* helyett *gárdan* hangsort produkálunk) még az eddigieknél is értelmesebb ötlet (ha a képtelenségeket egyáltalán lehet relatíve kvalifikálni), márpedig e „szakemberek” szerint a korai Homo sapiens történetében az aktív telepatikus képesség elvesztésének kompenzálására szolgált az ilyen beszéd (167–168)...

7. Allegedly mysterious scripts, texts, etc. (non-historical issues) (175–186). E fejezetben egyebek közt arról van szó, hogy bizonyos régi szövegekben (pl. a Bibliában) némely írásjel-kombinációk rejtett üzeneteket tartalmaznak, itt kapott helyet a kabbala és a numerológia tárgyalása is (175–186).

8. Alleged animal „languages” and language-learning abilities (187–194). Itt a nem emberszabású főemlősök „nyelvei” és azok nyelv előtti vagy kvázinyelvi megnyilvánulásai kerülnek terítékre, sőt még a madarak nyelvei is megemlítettek. Ez a rövidke rész szórakoztató olvasmánynak tűnik a többi fejezettel összevetve, amelyek legtöbbje inkább az emberi butaság miatti álmélgodást válthatja ki az olvasóból.

9. Non-mainstream theories of language and the mind (195–208). Mivel a nyelv, az emberi értelem és gondolkodás viszonyát kevésbé relevánsnak vélem a történeti és az összehasonlító nyelvészet szempontjából, mellőzöm e fejezet ismertetését.

10. Non-mainstream general theories of language (209–218). Az itt tárgyalt nézetekről úgy vélekedik Newbrook, hogy olyan furcsán és annyira inkohereus módon vannak megfogalmazva, hogy nehéz őket egyáltalán értelmezni. Megemlítem, hogy ide sorolja Merritt Ruhlen történeti nyelvészeti nézeteinek némelyikét is.

11. Language reform and language invention (as proposed by non-linguists) (219–237). A dilettánsoknak a nyelvi reformokra vonatkozó elképzeléseiről ad számot úgy, hogy szembesíti azokat a nyelvészek által előadottakkal. Mivel azonban a szakemberek vagy nem szívesen nyilatkoznak a nyelvi perspektívákról, vagy hajlamosak „manipulálni” a nyelvet, ritkán szólnak e kérdésről, ezért Newbrook nem kívánt részletesen belemenni e kérdéskör tárgyalásába. Ennek ellenére több tanulságos oldalt szentel pl. az angol írásmódnak (helyesírásnak).

12. Skepticism about mainstream linguistics (239–250). E fejezet részben a dilettánsoknak a nyelvtudománnyal, részben maguknak a nyelvészeknek a diszciplína egyes megállapításaival kapcsolatos kételyeit tárgyalja. Ez utóbbi szempontból az utóbbi évtizedek leíró nyelvészeti kutatásainak háttéréről esik a legtöbb szó. A kétkedés és a vita teljesen természetes a tudomány művelőinek porondján, képzettségük és ismereteik folytán ugyanis egyet és mást elődeiktől és kollégáiktól eltérő módon ítélnak meg. Kétkedést váltott ki pl. Chomsky innatizmusa és generatív nyelvelmélete. A szakmán belüli kemény viták egyik oka Newbrook szerint az, hogy a különféle felfogások képviselői gyakran abban sem értenek egyet, milyen evidencia érvényes vagy releváns, vagy milyen mér-

tékű a különböző evidenciák fontossága. Néhány szó esik természetesen a dilettánsoknak a tudományt érő kritikájáról is, akik azt hiszik magukról, hogy kellő ismeretekkel rendelkeznek a nyelvről ahhoz, hogy hiteles véleményt, ill. bírálatot fogalmazhassanak meg a nyelvről, ill. a tudományról.

Érdemes szó szerint idézni a szerző zárszavát, amelyből kiderül attitűdje és az, miben látja könyvének jelentőségét: „In this book I have covered a great deal of ground. As I stated in the Preface, I have been obliged to exclude various interesting topics and to limit my discussion of some others severely. I myself know more about some of the topics in question here than about others, and in any event there are many issues which I have not been able to cover in the depth which might ideally be desired. But this book is (as far as I know) the first ever general work of this length on non-mainstream ideas about language; and I hope that despite its shortcomings it will be found both useful and interesting” (251).

Egyéb megjegyzéseim:

Hát az bizony tény, hogy a szerző tájékozottsága némely téren hiányos, ami persze teljes mértékben érthető. Ilyen pl. a finnugrisztika: az nem számít hibának, hogy igen hézagos a finnugrisztikát támadók nézeteinek számbavétele, de az már igen, hogy egy félig-meddig dilettáns megnyilatkozáznak, Angela Marcantoniónak a közlését (Marcantonio 2002, magyarul: Marcantonio 2006) készpénznek veszi, miszerint a magyar nyelv eredete és rokonsága vitatott (66, 274: 43. jegyzet), ehhez vö. „Languages of unknown or disputed »genetic« affiliation, such as Hungarian...” (32). Ha tudomást szerzett volna ugyanezen szerzőnek, vagyis Marcantoniónak az indoeuropaisztikával kapcsolatos téveszméiről is, talán Newbrook is megkérdőjelezte volna Marcantonio finnugrisztikai kompetenciáját. Marcantoniónak indoeuropeisztikai elképzeléseiről vö. „Анжела Маркантиони скорее заинтересована не в поиске научной истины, а в привлечении широкого общественного внимания к собственной научной деятельности” (Jakubovič 2011: 228). Ugyanez a feltűnési viselkedés jellemzi a finnugor nyelvű államokban (Magyarországon, Finnországban és Észtországban) igen szorgosan nyüzsgő agg korú „ifjú lázadók” („young rebels”) trojkáját is, amikor mániákus közszereplés során előadják téveszme-gyűjteményüket. – Zavart okozhat az a sajnálatos körülmény a tudományt nem kellőképpen ismerők fejében, hogy a kvázitudományos könyveket olykor jónevű kiadók (Atena Kustannus Oy., Blackwell, Harrassowitz, Il Mulino, Lincom) segítik világra, amit legfeljebb csak úgy magyarázhatnak, hogy a legfinomabb gépezetbe is kerülhetnek homokszemek... Az ilyenfajta munkák gyenge minőségű magyar fordításai és hasonló kvalitású eredeti magyar könyvek megjelentetői rendszerint nem a tudományos könyvkiadók közül kerülnek ki. Ennek kapcsán említem meg, hogy a magyarul íródott áltudományos, nyelvészetinek szánt munkák és az idegen nyelv-

veken megjelent, az uráli történeti-összehasonlító tudományt, annak eredményeit és művelőit támadó, dilettánskodó szerzők műveit magyarul közlétező magyarországi könyvkiadók viszont még a közelükben sincsenek a jó nevű hazai kiadóknak.

Newbrook megemlíti, hogy egy amerikai szerint a navaho és a kínai megérti egymást (vajon melyik kínai nyelvváltozatra gondolhatott e derék amerikai?), mivel, amint állítja, a navahók az utóbbi 1000–3000 év során hagyták el Közép-Ázsiát a mongolok elől menekülve (39)... Ennek van két magyar vonatkozású megfelelője: (a) Sadvoszkó felfedezte, hogy valamikor az ugorok egy része átvonult Kaliforniába, ezért az ottani indiánok a mi rokonaink, és nyelvük is rokona egyebek közt a mi anyanyelvünknek („http://www.magtudin.org/otto_sadvoszkó.htm”, még vö. Sadvoszkó 1981), de ez a „szenzáció” sem szerepel a kötetben...; (b) egy régebbi internetes közleményből tudtam meg, hogy egy magyar mérnök úgy társalgott navahó vendéglátóival, hogy ki-ki a saját anyanyelvét használta, és persze ők is megértették egymást (ehhez vö. BK 2013)...

A jól szórakozni kívánóknak javaslom, nézzenek bele a „Hihetetlen!” magazin 2012. szeptember–novemberi különszámába, amely a sokatmondó „A magyarság 20 000 éves történelme” címet viseli!

Luigi Cavalli-Sforzának és társainak a munkáját fontosnak nevezi Newbrook, de hozzáteszi, hogy a megállapításaikhoz esetleg kapcsolható nyelvészeti feltevések nem szükségszerűen helytállóak (41) – de nem ám!

A kötet szerkesztése igen komoly kívánnivalókat hagy maga után.

Ezek egyike, hogy némelykor nem azonosak a fejezetcímek a tartalomjegyzékben és tényleges fejezetcímként. A harmadik fejezet címe a tartalomjegyzék szerint „Chapter 3. The origins of human language as a phenomenon” (5), a kötetben viszont ez áll: „Chapter 3. The origins of language” (105); a hatodiké a tartalomjegyzékben „Chapter 6. Reversals and other alleged mysterious features” (5), a könyvben pedig „Chapter 6. Reversals and other alleged mysterious aspects of »normal« language” (167); a tizenegyediké „Chapter 11. Language reform and language invention” (5), ill. „Chapter 11. Language reform and language invention (as proposed by non-linguists)” (219)...

A másik súlyos hiányosság, hogy nincsen tárgyszómutató, és nem készült a hivatkozott szerzők nevének mutatója, amelyek közül az első a szerző szerint azért lett volna felesleges, mert sok utalás található a szövegben (9). Igazán kár volt ezeket és egy összefoglaló irodalomjegyzéket mellőzni, mert az utalások fejezetenként és alfejezetenként a References részbe kerültek, és csak nem kevés keresgéssel lehet rájuk bukkanni, csak igen körülményesen lehet megtalálni a keresett fogalmakat is (pl. Hungarian, Finnish, Finno-Ugric, Ursprache, Proto-World), a feldolgozott cikkek és könyvek kinyomozása pedig példátlan erőfeszítést igényel.

Noha a szerző nem rendezte el szigorúan tematikusan az általa tárgyalt kérdéseket, és igen kellemetlenek az imént említett hiányosságok, érdemes e kötet arra, hogy bepillantassunk a világ más tájain is dúló dilettantizmus káoszába.

Irodalom

- Alinei, Mario (2003), *Etrusco: Una forma arcaica di ungherese*. Il Mulino, Bologna.
- Alinei, Mario (2005), *Az ősi kapocs. A magyar–etruszk nyelvrokonság*. Allprint, Budapest.
- BK (2013), Rokonom, Űlő Bika. *Hihetetlen!* 13/1: 68.
- Jakubovič, I. S. [Якубович, И. С.] (2011), *The Indo-European Language Family: Questions about its Status*. Angela Marcantonio (ed.), *Journal of Indo-European Studies*, Monograph Series 55. Washington: Institute for Study of Man. *Journal of Language Relationship / Вопросы языкового родства* 6: 143–146.
- Marcantonio, Angela (2002), *The Uralic Language Family. Facts, Myths and Statistics*. Publications of the Philological Society 35. Blackwell Publishers, Oxford UK – Boston USA.
- Marcantonio, Angela (2006), *Az uráli nyelvcsalád. Tények, mítoszok és statisztika*. Magyar Ház, Budapest.
- Sadovszky, Otto J. (1981), *Ob-Ugrian elements in the adverbs, verbal prefixes and postposition of California Wintuan*. In: Ikola, Osmo (red.), *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum*. Turku 20.–27. VIII 1980. Pars VI. Suomen Kielen Seura, Turku. 237–243.
- Sándor Klára (2014), *A székely írás nyomában*. Typotex, Budapest.
- Szentkatolnai Bálint Gábor (é. n.), *A magyar nyelv Dél-Indiában*. Sz. B. G. tamil–magyar szóegyeztető szótárát mai magyar nyelvezetre igazította és az ismertető fejezeteket írta: Tharan-Trieb Marianne. FRÍG Kiadó, Budapest.
- Trubeckoj, N. S. [Трубецкой, Н. С.] (1923), *Вавилонская башня и смѣшение языковъ. Евразійскій временникъ* 3. Berlin. 107–124.
- Trubeckoj, Nyikolaj Szergejevics (2011), *Bábel tornya és a nyelvek összezavarása*. In: T., Ny. Sz., *Dzsingisz kán hagyatéka. Attraktor, Máriabesnyő*. 59–69.

Honti László